

פרשת במדבר – חומש הפקודיםא. בראשית רבה (וילנא) פרשת תולדות פרשה סד סימן ח

ח וישב יצחק ויחפור וגו' כמה בארות חפר אבינו יצחק בבאר שבע, ר' יהודה אמר ד' כנגד כן נעשו בניו ארבעה דגלים במדבר, ורבנן אמרי חמש כנגד חמשה ספרי תורה, ויקרא שם הבאר עשק, כנגד ספר בראשית, שבו נתעסק הקב"ה וברא את העולם, ויקרא שמה שטנה, כנגד ספר ואלה שמות על שם וימררו את חייהם בעבודה קשה, וימצאו שם באר מים חיים, כנגד ספר ויקרא, שהוא מלא הלכות רבות, ויקרא אותה שבעה כנגד ספר וידבר, שהוא משלים שבעה ספרי תורה, והלא ה' הן אלא בן קפרא עביד וידבר תלתא ספרים מן וידבר עד ויהי בנסוע הארון ספר בפני עצמו, מן ויהי בנסוע ודבתריה ספר בפני עצמו, ומן סיפיה דפסקא ועד סופיה דספרא ספר בפני עצמו, ויקרא שמה רחובות, כנגד משנה תורה, על שם כי ירחיב, כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ.

ב. משנה מסכת ידים פרק ג משנה ה

[ה] ספר שנמחק ונשתייר בו פ"ה אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון מטמא את הידים

ג. ר' עובדיה מברטנורא מסכת ידים פרק ג משנה ה

כפרשת ויהי בנסוע הארון – לפי שאותה פרקה היא חסוכה כספר בפני עצמו. וכך אמרו במדבר, הלכה עמודיה שבעה (משלי ט') אלו שבעה ספרי תורות, שספר וידבר נחלק לשלשה חלקים, ולרבעה ספרים אחרים, הרי שבעה:

ד. נצי"ב – העמק דבר - פתיחה לספר במדבר

זה הספר נקרא בפי התנא רחב"ג סוטה דל"ו חומש הפקודים. וכ"כ בה"ג. ונרשם בדעת רבותינו ענין שני הפקודים שבזה הספר. יותר משאר דברים שמיחדים בזה הספר. כמו המרגלים וברכת בלעם ועוד הרבה. משום דעיקר זה הספר הוא המחליף ומשנה הליכות עם ה' בחיי העולם מאז שהגיעו לא"י. מן הדרך שהלכו במדבר. שבמדבר היו מתנהגים במדת תפארת שהלך לימין משה שהוא לגמרי למעלה מהליכות הטבע. ובא"י הלכו בדרך הטבע בסתרי השגחת מלכות שמים ב"ה. וזה השנוי התחיל עודם במדבר בשנת הארבעים כמו שביארנו בפ' חקת. עפ"י זה השנוי נעשו מלחמות ישראל עם הכנעני ועם סיחון בדרך הטבע. וגם המטה לא ה' עוד ביד משה תמיד אלא לעת הצורך לפי ההכרח כמו שביארנו שם. וע"ז השנוי המצוין בזה הספר אמרו חז"ל בבראשית רבה פ"ג ויבדל אלהים בין האור ובין החושך זה ספר במדבר שהוא מבדיל בין יוצאי מצרים ובין באי הארץ.

אכן עיקר הפרש הזה ה' ניכר בשני הפקודים שיהו שני ענינים שוים בחומר המעשה. ונשתנו בצורת המעשה לפי הליכות ישראל. מש"ה בפעם הראשונה ה' עפ"י סדר הדגלים מד' רוחות כמרכבה לשכינה. והי' אפרים ראש הדגל וקודם למנשה. ולא כן בפקודי פ' פינחס בשנת הארבעים. כמש"כ בפנים ב' כ'. ועוד בפקודי פ' במדבר היו הראשים מוכרחים להיות מאותו השבט. ולא כן ה' בפקודי פ' במדבר היו הראשים מוכרחים להיות מאותו השבט. ולא כן ה' בפקודי פ' פינחס כמש"כ בפנים א' מקרא ב'. מש"ה רשום זה הענין מאד. עד שראו חז"ל לקרוא שם להספר חומש הפקודים.

והנראה דעפ"י זה הכוונה אמרו חז"ל דויהי בנסוע הארון הוא ספר בפ"ע. ללמדנו באשר כי התחלת השנוי ה' מן ויהי העם כמתאוונים וגו' כי בשביל שהתנהגו במדת תפארת נעשו מיד אחר שחטאו. כי ה' צל ההשגחה על יד ימינם. ודבר זה היה קשה עליהם לסבול עד שגרם לשלוח מרגלים כאשר יבואר ר"פ שלח. ומזה נשתלשל והלך עד שהגיע לזה השנוי כאשר יבואר שם. וא"כ פרשה זו קטנה היא המחלקת בין שני אופני הליכות ישראל. עד שכל חלק אחד מן הספר הוא ספר בפני עצמו..

ה. בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה ג

ה א"ר סימון ה' פעמים כתיב כאן אורה, כנגד חמשה חומשי תורה, ויאמר אלהים יהי אור, כנגד ספר בראשית, שבו נתעסק הקב"ה וברא את עולמו, ויהי אור, כנגד ספר ואלה שמות, שבו יצאו ישראל מאפילה לאורה, וירא אלהים את האור כי טוב כנגד ספר ויקרא שהוא מלא הלכות רבות, ויבדל אלהים בין האור ובין החושך כנגד ספר במדבר שהוא מבדיל בין יוצאי מצרים לבאי הארץ, ויקרא אלהים לאור יום, כנגד ספר משנה תורה, שהוא מלא הלכות רבות, מתיבין חבריאי לרבי סימון והלא ספר ויקרא מלא הלכות רבות, אמר להן אף הוא שנה בו דבר.

ו. במדבר פרק ב

(יז) ונסע אהל מועד מחנה הלויים בתוך המחנות באשר יחנו כן יסעו איש על ידו לדגליהם: ס

ז. משך חכמה במדבר פרק ב

(יז) ונסע אהל מועד מחנה הלויים בתוך המחנות, כאשר יחנו כן יסעו איש על ידו לדגליהם. הענין, דכבוד לא שייך רק כשהם במקום מלך הכבוד, אז היה יהודה בכור לדגלים וראובן שני לו. וכן מחוקי הנימוס, כשיש נכבד, אז צריכים לישב במשטר וסדר. ולכן בפרק הניזקין הפליגו רז"ל בשמירת הסדר בקריאה לספר תורה - החשוב קודם. ורמז לזה מצאנו בפרק שלושה שאכלו (ברכות מז, א): אין מכבדים אלא בפתח שיש בה מזוזה, וכל שכן בתי כנסיות ובתי מדרשות, לפי שכבוד אינו רק במקום מכובד. ואין מכבדים בדרכים. לכן אמר כאן שסדר הדגלים הוא לסדר חנייתם אצל אוהל מועד, הסדר הזה יהיה בעת המסעות גם כן, שאינו דומה לשאר דרכים שאין כבוד ואין סדר למעלה ולקדימה, משום שאהל מועד נוסע בתוך המחנות, ומלך הכבוד שרוי בתוכם, אם כן צריכים להיות בסדר חנייתם על ידו.

ח. רמב"ן במדבר הקדמה

אחר שביאר תורת הקרבנו' בספר השלישי התחיל עתה לסדר בספר הזה המצות שנצטוו בענין אהל מועד וכבר הזהיר על טומאת מקדש וקדשיו לדורות. ועתה יגביל את המשכן בהיותו במדבר כאשר הגביל הר סיני בהיות הכבוד שם צוה והזר הקרב יומת כאשר אמר שם כי סקול יסקל וצוה ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו כאשר הזהיר שם פן יהרסו אל ה' לראות וגו' וצוה ושמרתם את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח כאשר אמר שם וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו וגו' והכהני' והעם וגו' והנה צוה איך תהיה משמרת המשכן וכליו ואיך יחנו סביב ויעמוד העם מרחוק והכהנים הנגשים אל ה' איך יתנהגו בו בחנותו ובשאת אותו ומה יעשו במשמרתו והכל מעלה למקדש וכבוד לו כמו שאמרו אינו דומה פלטרין של מלך שיש לו שומרין לפלטרין שאין לו שומרין

ט. במדבר פרק כ

(א) ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם:

(ב) ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן:

(ג) וירב העם עם משה ויאמרו לאמר ולו גוענו בגוע אחינו לפני יקוק:

(ד) ולמה תבאתם את קהל יקוק אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעינינו:

(ה) ולמה העליתנו ממצרים להביא אתנו אל המקום הרע הזה לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון וימים אין לשותות:

י. העמק דבר – פרק כ פסוק ה

(ה) לא מקום זרע ותאנה וגו'. הפלא הנה זה ארבעים שנה הולכים במדבר הגדול וסבלו בלי שום תרעומות. והבינו כי לא זהו תכלית נסיעתם עד בואם אל ארץ נושבת. ולמה זה התרעמו עתה. אבל ראוי לדעת דבשנה האחרונה היה סוף הליכות הנסיי בהנהגה נפלאה ההולך לימין משה זרוע תפארת ה'. ועתה היו עומדים ליכנס לא"י ולהתנהג בהליכות הטבע תחת השגחת ה'. ע"כ התנהג הקב"ה עמם בשנה זו בדרך הממוצע. וכמו אומנת ילד היונק העומד להגמל מחלב. כבר איזה משך לפני הגמלו מרגלת את הילד מעט מעט באכילת לחם. ומכל מקום לעת הצורך מניקתו עד שהוא נגמל לגמרי. כי קשה להחליף סדר החיים בפעם א'. כך החל המקום ית' להפרישם מן הנס ולהעמידם על הליכות עולם הטבע וללמדם איך יעשו בעת יהיה השגחה לענוש אותם ולמנוע טוב וגשמי השנה ולא יהי עוד כח משה אשר בבקשתו לבד נעשה הכל. והנה כשנפסק המים מן הבאר הבינו ישראל שזהו שלא בתורת עונש על איזה דבר. אלא כדי להרגילם לחיים טבעיים. והרי ההכרחי למים ימצאו בקדש. וגדולי הדור שאין דרכם בכך להטריח אחר צרכי הגוף בדרכים כאלה. תהיה השגחה פרטית שלא ישיגו צמאון וכמש"כ בס' שמות ט"ו י"ב ובפ' י"ז ע"ש. ואין זה נס נגלה אלא השגחה נסתרת על יראיו. ומשום הכי המן לא נפסק שהרי א"א לחיות בלי מאכל אף לגדולי הדור. זה היה הבנת העם. וכאשר באמת לא מצא להם מים שבקדש לכל העם ובעירם. התרעמו למה הבאתם את קהל ה' המה גדולי הדור שיכולים לחיות באופן נשגב ממנו שלא ירגישו צמאון. אבל אנחנו שאין אנו כדאים להשגחה זו. אלא בטבע פשוטה ואין מקום להסתפק במים שבקדש לנו ובעירנו ונמות בצמאון...

יא. רש"י במדבר פרק א פסוק א

(א) וידבר. במדבר סיני בלחוד לחוד – וגו' מחוד חיבתן לפניו מונה אותם כל עשה, כשילאו ממזכרים מנאן, וכשנפלו צעגל מנאן לידע מנין הנותרים. כשצא להקרות שכינתו עליהן מנאן. בלחוד בניסן הוקם המסכן, ובלחוד צאייר מנאס:

יב. במדבר פרק ב

(יח) דָּגַל מִחֲנֵה אַפְרַיִם לְצַבְאֹתָם יִמָּה וְנָשִׂיא לְבָנֵי אַפְרַיִם אֱלִישָׁמַע בֶּן עֲמִיהוּד:

(יט) וַיִּצְבְּאוּ וַיִּקְדְּיָהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:

(כ) וַעֲלִיו מִטָּה מְנַשֶּׁה וְנָשִׂיא לְבָנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצֹר:

יג. העמק דבר – פרק ב פסוק ב

(כ) ועליו מטה מנשה. משונה הלשון כאן. ויש נ"מ במשמעות. דהחונים עליו משמע כקטן הנסמך על הגדול. וחנייתו במלוי צרכיו תלוי בדעת מי שגדול ממנו. משא"כ משמעות ועליו להיפך דעת הגדול על הקטן והוא מנהיגו. והיינו דאע"ג דאפרים היה ראש הדגל היינו משום שהנהגת המדבר היה נסיית ובה גדול כח אפרים. אבל מל"מ מה שנדרשו להליכות העולם היה מנשה גדול מאפרים ומזה הטעם היה במנין דפ' פינחס קודם מנשה לאפרים. משום דכניסתם לארץ היה יותר נוטה להליכות הטבע ובה מנשה קודם כמש"כ בס' בראשית מ"ח י"ד מש"ה כתיב גם כאן ועליו. דמנשה הנהיגו לאפרים בהליכות העולם

יד. במדבר פרק א

(ב) שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר לְגִלְגָּלְתָּם:

(ג) מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יִצְאָ צֶבֶא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצַבְאֹתָם אֹתָהּ וְאֶהְרֹן:

טו. העמק דבר – פרק א פסוק ב

למשפחתם לבית אבותם. סמוך לראש כל עדת ב"י. שהי' הצווי שלא יהי' ראש משבט אחד על בני שבט אחר. והיינו דכתיב למשפחותם לב"א לפני מבן עשרים שנה וגו' דשם מיירי במנין היוצאים לצבא. ובה הפסוק מיירי במנין הראשים. משא"כ במנין דפ' פינחס דכתיב שאו את ראש כל עדת ב"י מבן עשרים שנה ומעלה לבית אבותם. סמך אזהרה דב"א להא דמבן עשרים שנה ומעלה ולא להא דאת ראש כל עדת ב"י מבן עשרים שנה ומעלה לבית אבותם. סמך אזהרה דב"א להא דמבן עשרים שנה ומעלה ולא להא דאת ראש כל עדת ב"י היינו משום דשם נמנו לתכלית חלוקת הארץ והי' באמת כמה ראשים משבט אחד על בני שבט אחר כמו יאיר בן מנשה שהוא משבט יהודה והי' ראש על שבט מנשה. וקבל עמהם נחלה בעה"י. וכן הי' עוד הרבה. ורק הנמנים בכלל היו לבית אבותם. אבל בהלוך המדבר שנמנו לתכלית כבוד השכינה ההולכת בראשם. הי' המצוה שיהיו הראשים דווקא איש על שבטו:

טז. במדבר פרק כו

(ה) רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת חֲנֹכִי לְפִלֹא מִשְׁפַּחַת הַפְּלָאִי:

(ו) לַחֲצֵרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֲצֵרוּנִי לְכַרְמֵי מִשְׁפַּחַת הַכַּרְמִי:

יז. רש"י במדבר פרק כו פסוק ה

(ה) משפחת החנוכי – לפי שהיו האומות מזבזין אותם ואומרים מה אלו מחיחסין על צבטיהם, סבוכין הם קלל קלטו המזכריים בלמוחיהם, אם צגופס היו מושלים קל וחומר בנכותיהם, לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם, ה"א מזל זה ויז"ל מזל זה, לומר, מעיד אני עליהם שהם בני בלמוחיהם. וזהו הוא שמפורט ע"י דוד (מהלים קכז ד) קצטי יה עדות לנסרל. השם הזה מעיד עליהם לצבטיהם, לפיכך כולס כחיב החנוכי הפלואי, אבל צימנה לא הולך לומר משפחת הימני, לפי שהם קבוע צו יז"ל בלאש וה"א צסוף:

יח. במדבר פרק יג

(טז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בֶּן נֹון יְהוֹשֻׁעַ:

יט. רש"י במדבר פרק יג פסוק טז

(טז) ויקרא משה להושע וגו' – התפלל עליו יה יושיעך מעל מנגלים:

כ. מהר"ל – דרך חיים פרק ה משנה א

העולם הבא נברא ביו"ד מפני כי היו"ד מספרה עשרה שמספר עשרה שייך לכל דבר שיש לו מעלה קדושה לכך השכינה עם מספר זה, אבל עולם הזה נברא בה"א כי הה"א יש בה שני חלקים לרמוז כי העולם הזה יש בו שני דברים שהוא עולם גשמי ומכל מקום דבק בו גם כן מדריגה עליונה קדושה והה"א היא ד' ובתוך הד' יש בו יו"ד...

כא. במדבר פרק י

(לה) וַיְהִי בְּנִסְעַ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קִוְּמָה יִקְוֶה וַיִּפְצוּ אִיִּבֵיךְ וַיִּנְסוּ מִשְׂנְאֵיךְ מִפְּנֵיךְ:

(לו) וַיִּבְחָה יֹאמֶר שׁוּבָה יִקְוֶה רִבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כב. העמק דבר – פרק י פסוק לה

קומה ה'. פי' בת"א אתגלי ה'. שיראו אוה"ע גלוי שכינה בדרך הליכתם ויהיו יראים היושבים במדבר להתחרות עם ישראל. וכמו שהקם בין היושבים הכל רואים אותו כך המליצה קומה ה' על גלוי כבודו ית':

כג. כלי יקר במדבר פרק י פסוק לה

(לה) ויהי בנסוע הארון. יש מחז"ל שאמרו (שבת קטז א) ששני פסוקים אלו הם ספר בפני עצמו ועל כן מנה שבעה ספרים בתורה. וכי יפלא ממך דבר לאמר הרי עיקר התורה למצוותיה ניתנה ובספר זה אין רמז לשום מצוה, אענה אני חלקי ואומר שלמצות פריה ורביה עשה ספר בפני עצמו, כי במצוה זו תלוי קיום העולם וגורם השראת השכינה כמו שאמרו חז"ל (יבמות סד

א) כל מי שאינו עוסק בפריה ורביה גורם לשכינה שתסתלק מישראל, שנאמר ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל, מלמד שאין השכינה שורה בפחות משני אלפים ושני רבבות מישראל הרי שהיו ישראל עשרים ושנים אלף פחות אחד וזה שלא עסק בפריה ורביה נמצא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל...

כד. דברים פרק יב

(ח) לא תעשו ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו:

(ט) פי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה אשר יקוץ אלהיך נתן לך:

כה. רש"י דברים פרק יב פסוק ט

(כו) כי לא באתם – כל אותן ארבע עשרה שנה:

אל המנוחה – ז' שילה:

הנחלה – ז' ירושלים:

עד עתה – כמו עדיין:

כו. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף לא עמוד ב

תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה קודם ראש השנה. מאי טעמא? אמר אביי ואיתימא ריש לקיש: כדי שתכלה השנה וקללותיה. בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים, אטו עצרת ראש השנה היא? – אין, עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן: ובעצרת על פירות האילן.

כז. פרי צדיק – פרשת במדבר

[ה] פרשת במדבר קורין תמיד קודם חג השבועות אחר התוכחה של פרשת בחקותי שהוא כדי שתכלה השנה וקללותיה. וכמו כן קורין פרשת נצבים קודם ראש השנה אחר התוכחה שבמתן תורה שהוא גם כן כדי שתכלה השנה כו' כדברי חכמינו ז"ל (מגילה ל"א ע"ב) והיינו שלאחר התוכחה קורין אתם נצבים היום כולכם וגו' שלאחר התוכחה והיסורין נתבררו כל פרטי נפשות ישראל איך שיהיה מחוטב עציץ וגו' שכולם יש להם שורש בהקדושה. וכמו כן בפרשת במדבר נתבררו כל פרטי נפשות שיש להם מספר וכולם נכללים בשורש הקדושה כדאיתא בזוהר הקדוש (ריש פרשה ז) דאתו למפקד חיילין דאורייתא וחיילין דמשכנא. כי כולם המה חיילין דמשכנא כי הקרבנות היו ממחצית השקלים של כל פרטי נפשות מישראל. וגם חיילין דאורייתא הם כולם כדאיתא במדרש על פסוק ע"פ אל כל קהלכם שאם היה חסר אפילו נפש אחת מישראל לא היה ניתן להם התורה.